

VOL 4. ISSUE 9



JOURNAL OF CONTEMPORARY WORLD STUDIES



zenodo

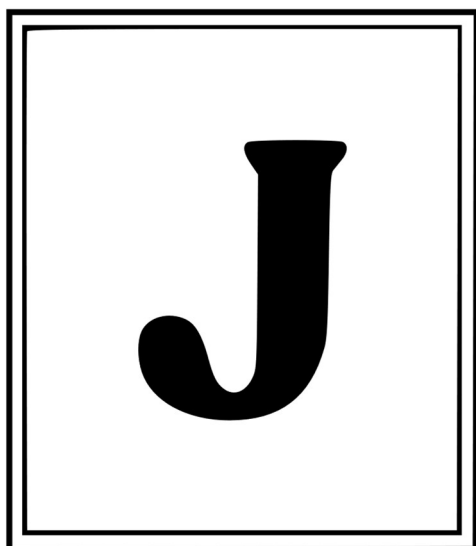
OpenAIRE | **EXPLORE**

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

**ISSN:
3030-3311**

VOLUME | 4 ISSUE | 9 | APRIL | 2026



JCWS

BOLALAR PSIXOLOGIYASINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI***Rustamova Bonu Sirojiddin qizi***

Ilmiy rahbar: Zulfiyeva Sarvinoz

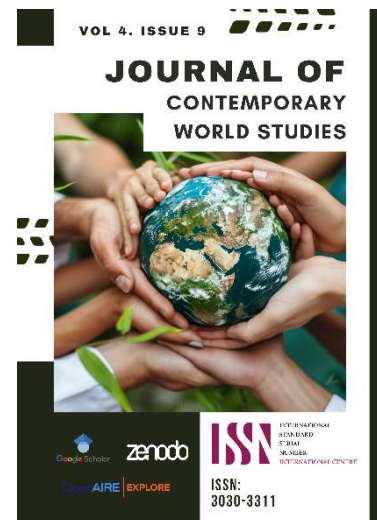
Mirzo Ulugʻbek nomidagi Oʻzbekiston milliy universiteti Jizzax filiali psixologiya yoʻnalishi talabasi

e-mail: bonurustamova008@gmail.com**ANNOTATION:**

Mazkur ilmiy maqolada bolalar psixologiyasining asosiy psixologik xususiyatlari, ularning rivojlanish qonuniyatlari va shakllanish omillari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida bolalarning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanish jarayonlari ilmiy asosda yoritilib, ularning oʻziga xos jihatlari aniqlangan. Shuningdek, bolalar psixologiyasiga taʼsir etuvchi biologik, oilaviy va ijtimoiy omillar oʻrganilib, ularning oʻzaro bogʻliqligi asoslab berilgan. Natijalar shuni koʻrsatdiki, bolalar psixologik rivojlanishi koʻp omilli jarayon boʻlib, ularni samarali boshqarish uchun kompleks pedagogik va psixologik yondashuv zarur. Maqolada SWOT tahlil orqali bolalarning rivojlanish imkoniyatlari va xavf omillari ham aniqlangan. Tadqiqot natijalari taʼlim va tarbiya tizimini takomillashtirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

KEYWORDS:

bolalar psixologiyasi, psixologik rivojlanish, kognitiv jarayonlar, emotsional rivojlanish, ijtimoiy moslashuv, tarbiya, muhit, shaxs shakllanishi.



April 15, 2026,
Published Date:
April 20, 2026

Journal Website:

<https://d-pressa.com/index.php/jcws/>

License

This work is licensed under a
[Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Kirish

Bolalar psixologiyasi inson rivojlanishining eng muhim bosqichlarini o'rganadigan ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib, u bolaning psixik jarayonlari, emotsional holati va ijtimoiy xulq-atvorining shakllanish qonuniyatlarini tahlil qiladi. Bolalik davri inson hayotining poydevor bosqichi bo'lib, aynan shu davrda shaxsning kelajakdagi xarakteri, fikrlash uslubi va ijtimoiy munosabatlari shakllanadi. Shu sababli bolalar psixologiyasini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega [1].

Zamonaviy jamiyatda bolalar psixologiyasining dolzarbligi yanada ortib bormoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning kengayishi, ta'lim tizimidagi o'zgarishlar va global madaniyatning kirib kelishi bolalarning psixologik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada bolalarda stress, diqqat yetishmovchiligi, ijtimoiy moslashuv muammolari kabi holatlar ko'paymoqda [2].

Bolalar psixologiyasining asosiy vazifasi – bolaning psixik rivojlanish jarayonini tushunish, uning individual xususiyatlarini aniqlash va uni to'g'ri yo'naltirishdan iborat. Bu jarayonda biologik, ijtimoiy va psixologik omillar o'zaro ta'sirda bo'ladi. Masalan, bolaning temperament turi, oilaviy muhit va ta'lim tizimi uning psixologik rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi [3].

Shuningdek, bolalar psixologiyasi kognitiv (bilish), emotsional va ijtimoiy rivojlanish jarayonlarini ham qamrab oladi. Bolaning tafakkuri dastlab konkret bo'lib, keyinchalik abstrakt fikrlash rivojlanadi. Emotsional rivojlanish esa bolaning o'z his-tuyg'ularini boshqarish qobiliyati bilan bog'liq. Ijtimoiy rivojlanish esa uning jamiyatga moslashuvi orqali shakllanadi [4].

Mazkur tadqiqotning maqsadi – bolalar psixologiyasining asosiy xususiyatlarini ilmiy asosda tahlil qilish, rivojlanish omillarini aniqlash va ularning samarali rivojlanish yo'llarini ko'rsatishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda bolalar psixologiyasining xususiyatlarini o'rganish uchun kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning murakkabligi sababli bir nechta ilmiy metodlar uyg'un holda qo'llanildi.

Birinchi metod – tizimli tahlil bo'lib, u orqali bolalar psixologiyasi yagona tizim sifatida o'rganildi. Ushbu tizimda biologik, ijtimoiy va psixologik omillar o'zaro bog'liq holda ko'rib chiqildi [1].

Ikkinchi metod – taqqosiy tahlil bo'lib, turli yosh bosqichlaridagi bolalarning psixologik xususiyatlari solishtirildi. Bu orqali bolalik davrining har bir bosqichiga xos xususiyatlar aniqlanib, ularning rivojlanish dinamikasi o'rganildi [2].

Uchinchi metod – kontent-tahlil bo'lib, ilmiy adabiyotlar va tadqiqotlar asosida bolalar psixologiyasiga oid asosiy tushunchalar tahlil qilindi. Ushbu metod orqali asosiy kategoriyalar (emotsiya, tafakkur, motivatsiya) aniqlashtirildi.

Shuningdek, kuzatish metodi orqali bolalarning real xulq-atvori o'rganildi. Bu metod bolaning tabiiy sharoitdagi xatti-harakatlarini tahlil qilish imkonini berdi.

Konseptual model:

$$P = f(B, I, M)$$

Bu yerda:

P – psixologik rivojlanish

B – biologik omillar

I – ijtimoiy muhit

M – motivatsiya

Ushbu model bolalar psixologiyasining kompleks xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi.

Natijalar va muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bolalar psixologiyasi murakkab va ko'p bosqichli rivojlanish jarayoni bo'lib, unda biologik, ijtimoiy va psixologik omillar o'zaro uyg'un holda ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayonni chuqur tahlil qilish bolalarning psixologik xususiyatlarini to'g'ri tushunish va ularni samarali rivojlantirish imkonini beradi.

Birinchidan, bolalarda kognitiv rivojlanish dinamik va bosqichma-bosqich kechadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkur asosan konkret xarakterga ega bo'lib, ular real predmetlar va hodisalar asosida fikr yuritadi. Biroq maktab yoshiga kelib, bolalarda mantiqiy va abstrakt tafakkur shakllana boshlaydi. Bu jarayon ta'lim tizimi va pedagogik yondashuv bilan chambarchas bog'liq bo'lib, samarali o'qitish metodlari orqali tezlashtirilishi mumkin [1].

Ikkinchidan, bolalarning emotsional rivojlanishi ularning psixologik barqarorligida muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, bolalar o'z his-tuyg'ularini kattalarga nisbatan

ochiqroq ifodalaydi va ular tashqi omillarga juda sezgir bo'ladi. Masalan, oiladagi ziddiyatlar yoki maktabdagi muammolar bolalarning ruhiy holatiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega [2].

Uchinchidan, ijtimoiy rivojlanish bolalarning jamiyatga moslashuv jarayonida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Bola dastlab oilada ijtimoiy munosabatlarni o'rganadi, keyinchalik esa maktab va tengdoshlar guruhi orqali ijtimoiy tajriba orttiradi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ijobiy ijtimoiy muhit bolalarda o'ziga ishonch, kommunikativ ko'nikmalar va hamkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Aksincha, salbiy muhit ijtimoiy moslashuv muammolariga olib keladi [3].

To'rtinchidan, bolalarning psixologik rivojlanishida motivatsiya muhim rol o'ynaydi. Ichki motivatsiyaga ega bolalar bilim olishga faolroq bo'lib, o'z-o'zini rivojlantirishga intiladi. Tashqi motivatsiya esa qisqa muddatli natijalar beradi, ammo uzoq muddatda barqaror bo'lmasligi mumkin.

1-jadval

SWOT tahlil

Strengths (Kuchli tomonlar)	Weaknesses (Zaif tomonlar)
Tez o'rganish qobiliyati	Emotsional beqarorlik
Moslashuvchanlik	Oson ta'sirlanish
Yuqori qiziqish darajasi	Diqqatning tez chalg'ishi
Opportunities (Imkoniyatlar)	Threats (Xavflar)
Ta'lim orqali rivojlanish	Salbiy ijtimoiy muhit
Psixologik yordam	Raqamli texnologiyalar ta'siri
Ijobiy tarbiya	Stress va bosim

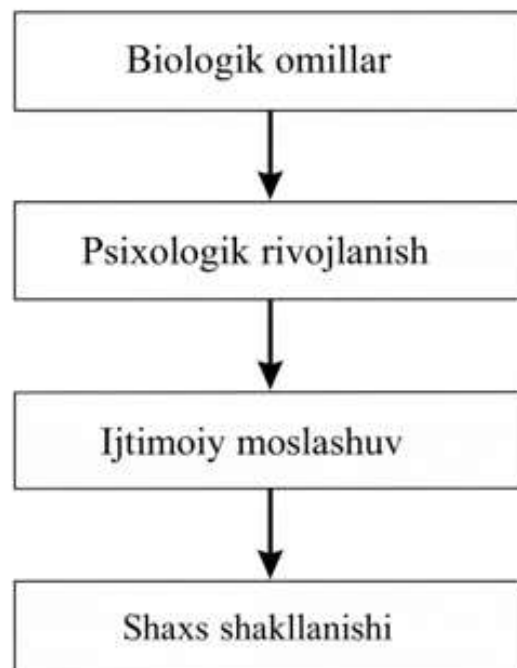
SWOT tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, bolalarda katta rivojlanish salohiyati mavjud. Ularning tez o'rganish qobiliyati va moslashuvchanligi ta'lim jarayonida katta imkoniyat yaratadi. Shu

bilan birga, emotsional beqarorlik va tashqi ta'sirlarga moyillik ularning zaif tomonlari hisoblanadi.

Imkoniyatlar qatoriga sifatli ta'lim va psixologik yordam orqali bolalarning

rivojlanishini qo'llab-quvvatlash kiradi. Xavflar esa asosan noto'g'ri muhit va

raqamli texnologiyalarning nazoratsiz ta'siri bilan bog'liq.



1-diagramma. Bolalar psixologik rivojlanish modeli

Mazkur diagramma bolalar psixologik rivojlanishining bosqichma-bosqich jarayonini ko'rsatadi. Birinchi bosqichda biologik omillar asosiy rol o'ynaydi. Keyinchalik psixologik rivojlanish shakllanadi. Bu esa ijtimoiy moslashuvga olib keladi. Natijada shaxs shakllanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bolalar psixologiyasi inson rivojlanishining eng muhim va murakkab bosqichlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bolalik davrida psixologik rivojlanish biologik, ijtimoiy va psixologik omillarning o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Ushbu jarayonni to'g'ri boshqarish shaxsning kelajakdagi muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlaydi.

Bolalarda kognitiv rivojlanish bosqichma-bosqich amalga oshib, dastlab konkret tafakkur, keyinchalik esa abstrakt fikrlash shakllanadi. Emotsional rivojlanish

esa bolaning ruhiy barqarorligini belgilaydi va uning ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish muhim vazifa hisoblanadi.

Ijtimoiy rivojlanish jarayonida oila va maktab muhitining roli beqiyosdir. Ijobiy muhit bolalarda o'ziga ishonch va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi, salbiy muhit esa psixologik muammolarga olib kelishi mumkin. Shu sababli ota-onalar va pedagoglar bolalarning psixologik rivojlanishida faol ishtirok etishi zarur.

Shuningdek, zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalarning bolalar psixologiyasiga ta'siri ham muhim masala hisoblanadi. Nazoratsiz foydalanish diqqat yetishmovchiligi va ijtimoiy izolyatsiyaga olib kelishi mumkin. Shu sababli texnologiyalardan foydalanishni tartibga solish zarur.

Mazkur tadqiqot asosida quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

- bolalar uchun sogʻlom psixologik muhit yaratish
 - emotsional rivojlanishni qoʻllab-quvvatlash
 - taʼlim jarayonida individual yondashuvni qoʻllash
 - psixologik xizmatlarni rivojlantirish
- Umuman olganda, bolalar psixologiyasini chuqur oʻrganish va amaliyotda qoʻllash zamonaviy taʼlim va tarbiya tizimining muhim yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. International Universities Press.
2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
3. Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.
4. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.
5. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard University Press.
6. Papalia, D. E., & Feldman, R. D. (2012). *Experience human development* (12th ed.). McGraw-Hill.
7. Berk, L. E. (2013). *Child development* (9th ed.). Pearson Education.
8. Santrock, J. W. (2011). *Child development* (13th ed.). McGraw-Hill.
9. Siegler, R. S. (2006). *How children develop* (2nd ed.). Worth Publishers.
10. Cole, M., & Cole, S. R. (2001). *The development of children* (4th ed.). Worth Publishers.